

# ФЛОРА НАВАКОЛЛЯ пас. РАКАЎ

Flora of racov region, was studied, including it a taxonomic structure, phytochorological specificity. Rare and protected plant species were defined.

Вывучэнне флоры наваколля пас. Ракаў цесна звязана з вывучэннем флоры Беларусі ў цэлым. Першай працай, якая ў пэўнай ступені адлюстроўвае вынікі батанічных даследаванняў асобных раёнаў Беларусі, з'явіўся "Очерк флоры цветковых растений Минской губернии" В.В. Пашкевіча (1883).

У XX ст. вывучэнню флоры Беларусі была прысвечана манаграфія В. Паллянскай "Склад флоры Беларусі і геаграфічнае пашырэнне паасобных відаў" (1931), дзе дадзена агульная характарыстыка флоры, устаноўлены яе геаграфічныя элементы. У пяцітомнай "Флоры БССР" для тэрыторыі Валожынскага раёна, у склад якога ўваходзіць пас. Ракаў, падаецца 7 відаў раслін [1]. З 1970-х гг. акрэслілася тэндэнцыя выяўлення рэдкіх і знікаючых відаў раслін, а таксама вывучэнне відаў, якія знаходзяцца ў Беларусі на межах натуральнага распаўсюджвання. У "Харалогіі флоры Беларусі" для тэрыторыі Валожынскага раёна прыводзіцца 27 відаў раслін [2]. Часткова флора гэтага раёна вывучалася як састаўная заходняя частка флоры Налібоцкай пушчы [3]. Усходняя ж частка раёна, дзе знаходзіцца пас. Ракаў, у фларыстычных адносінах вывучана не была, і таму гербарныя зборы адсутнічалі. Гэты прабел быў ліквідаваны ў вясенне-летнія перыяды 1979–1980 гг. Фларыстычным даследаваннем былі ахоплены даліны рэк Іспач, Яршоўка, Лявонаўка, ваколіцы пас. Ракаў, вёсак Міхалова, Палачанка, Бузуны, Пярэжыры, Выганічы, Душкава, Гярвелі, Міжрэчча, Паморшчына, Кучкуны, хут. Лявонаўка, наваколле летнікаў "Юбілейны", "Сонечны", "Фестывальны". Спарадычна даследаванне некаторых тэрыторый праводзілася і ў наступныя гады.

Акрамя інвентарызацыі флоры, высвятлялася экалагічная, фітацэнатычная прымеркаванасць відаў. Быў праведзены аналіз па геаграфічных элементах, вызначаны жыццёвыя формы раслін, выдзелены рэдкія і ахоўваемыя віды, а таксама гаспадарча карысныя. Сабраны гербарны матэрыял захоўваецца ў Гербарыі БДУ (MSKU) і НАН Беларусі (MSK).

Як паказалі нашы даследаванні, флора наваколля пас. Ракаў налічвае 532 віды сасудзістых раслін, якія аб'яднаны ў 298 родаў і 87 сямей, якія ўключаюць пераважна дзікарослыя расліны, і толькі нязначная частка прадстаўлена дзікаючымі і натуралізаванымі. Прадстаўлены ўсе аддзелы вышэйшых сасудзістых раслін: хвашчы – 6 відаў, дзераза – 3, папараці – 6, голанасенныя – 3, пакрытанасенныя – 524 (з іх двухдольных – 421, аднадольных – 103). Па колькасці відаў дзесяць асноўных сямей размеркаваны наступным чынам (табліца).

Парадак размеркавання вядучых сямей

| Сям'я                  | Колькасць відаў | % ад агульнай колькасці відаў |
|------------------------|-----------------|-------------------------------|
| Asteraceae Dumort.     | 61              | 11,4                          |
| Poaceae Barnhart       | 47              | 8,8                           |
| Fabaceae Lindl.        | 29              | 5,4                           |
| Rosaceae Juss.         | 28              | 5,2                           |
| Lamiaceae Lindl.       | 28              | 5,2                           |
| Cyperaceae Juss.       | 27              | 5,1                           |
| Caryophyllaceae Juss.  | 22              | 4,1                           |
| Ranunculaceae Juss.    | 21              | 3,9                           |
| Brassicaceae Burnett   | 21              | 3,9                           |
| Scrophulariaceae Juss. | 20              | 3,7                           |

На іх долю прыпадае 304 віды, або 57,1 % ад усёй флоры, што ў цэлым адпавядае гэтаму паказчыку для Беларусі. Па колькасці відаў таксама вылучаюцца сем'і **Aplacae Lindl.**, **Polygonaceae Juss.** і **Salicaceae Mirb.**, якія налічваюць па 18, 15, 12 відаў адпаведна, астатнія сем'і – да 10 відаў. Па аднаму віду маюць 30 сямей. Самымі буйнымі па колькасці родаў з'яўляюцца сем'і: **Asteraceae** – 34, **Poaceae** – 28, **Brassicaceae** – 20, **Lamiaceae** – 17, **Rosaceae**, **Apiaceae**,

**Caryophyllaceae** – 14, **Fabaceae**, **Scrophulariaceae**, **Ranunculaceae** – па 10. Самым прадстаўнічым па колькасці відаў з'яўляецца род *Carex* L. – 21 від, астатнія роды маюць наступную колькасць відаў: *Salix* L. – 11, *Trifolium* L. – 9; *Veronica* L., *Viola* L., *Ranunculus* L. – па 8; *Campanula* L., *Poa* L., *Galium* L. – па 7; *Polygonum* L., *Geranium* L. – па 6; *Rumex* L., *Vicia* L., *Rosa* L. – па 5.

Найбольш часта сустракаюцца наступныя прадстаўнікі вядучых сем'яў і родаў: **Asteraceae** – *Achillea millefolium* L., *Taraxacum officinale* Wigg. s. l., *Centaurea cyanus* L., *Leucanthemum vulgare* Lam., *Antennaria dioica* (L.) Gaertn.; **Poaceae** – *Dactylis glomerata* L., *Poa trivialis* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski і інш.; **Cyperaceae** – *Carex nigra* (L.) Reichenb., *C. flava* L., *C. ericetorum* Poll.; **Lamiaceae** – *Thymus serpyllum* L., *Ajuga reptans* L., *Lamium album* L.; **Rosaceae** – *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., *Potentilla anserina* L.; **Fabaceae** – *Trifolium repens* L., *T. medium* L., *Vicia cracca* L.; **Brassicaceae** – *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., *Cardamine pratensis* L., *Erophila verna* (L.) Bess.; **Ranunculaceae** – *Anemona nemorosa* L., *Caltha palustris* L., *Ranunculus repens* L.

Флора даследаванага раёна генетычна неаднародная і складаецца з прадстаўнікоў розных геаграфічных элементаў. У фітахаралагічных адносінах яе ядро (68 %) састаўляюць еўрапейскі, галарктычны і еўрасібірскі геаграфічныя элементы.

Праведзены аналіз флоры па жыццёвых формах сведчыць, што ў яе складзе пераважаюць шматгадовыя травы – 352 віды; аднагадовыя травы налічваюць 80 відаў, адна-, двухгадовыя расліны – 14; двухгадовыя травы – 25; дрэвы – 21, кустоўнікі – 32; паўкустоўнікі – 4; кустоўнічкі – 4.

У адносінах да фактару ўвільготненасці выдзелена група гідрафітаў – *Nuphar lutea* (L.) Smith, *Nymphaea candida* J. et C. Presl, *Potamogeton natans* і інш.; а таксама гірафітаў – *Sium latifolium* L., *Calla palustris* L. і інш. Найвялікшую групу складаюць расліны-мезафіты (*Asarum europaeum* L., *Paris quadrifolia* L. і інш.); нязначная колькасць відаў належыць да ксерафітаў (*Pinus sylvestris* L., *Calluna vulgaris* L., *Thymus serpyllum* L. і інш.).

Флора наваколля пас. Ракаў прадстаўлена рознымі карыснымі раслінамі, сярод якіх тэхнічныя (дубільныя, фарбавальныя, жывіцаносныя), харчовыя, кармавыя, лекавыя, меданосныя і дэкаратыўныя. Некаторыя расліны з'яўляюцца пустазельнымі і рудэральнымі. Лекавых налічваецца 162 віды, кармавых – 194, меданосных – 140, дубільных – 42, фарбавальных – 39, дэкаратыўных – 83, пладова-ягадных – 12. Для нарыхтовак прыдатны *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., *Tussilago farfara* L., *Urtica dioica* L., *Plantago major* L. і інш. Добрымі меданосамі з'яўляюцца *Calluna vulgaris* L., *Tilia cordata* L., *Chamaenerion angustifolium* (L.) Scop., *Trifolium repens* L. і інш.

На вывучанай тэрыторыі адзначаны 24 рэдкіх і 11 ахоўваемых відаў: *Arnica montana* L., *Lunaria rediviva* L., *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch, *Aquilegia vulgaris* L., *Campanula persicifolia* L., *Trollius europaeus* L., *Lilium martagon* L., *Platanthera bifolia* L., *Primula veris* L., *Pulsatilla patens* (L.) Mill., *Hepatica nobilis* Mill., *Laserpitium latifolium* L., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *E. palustris* (L.) Crantz, *Lathyrus laevigatus* L., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Goodyera repens* (L.) R. Br., *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod., *Moneses uniflora* (L.) A. Gray., *Ajuga pyramidalis* L., *Centhaurea phrygia* L., *Potentilla arenaria* Borkh., *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl., *G. minima* (L.) Ker-Gawl., *Pyrola chlorantha* Sw., *Nymphaea candida* J. et C. Presl і інш. Асаблівай увагі заслугоўваюць віды, якія з'яўляюцца рэдкімі не толькі для наваколля пас. Ракаў, але для ўсёй тэрыторыі рэспублікі і занесены ў Чырвоную Кнігу Беларусі [4]. Гэта *Arnica montana*, *Trollius europaeus*, *Lunaria rediviva*, *Cephalanthera longifolia*, *Laserpitium latifolium*, *Lilium martagon*, *Lathyrus laevigatus*, *Ajuga pyramidalis*. Для ўключэння ў чарговае выданне Чырвонай Кнігі Беларусі рэкамендаваны *Centhaurea phrygia* і *Moneses uniflora*.

Нижэй упершыню падаецца спіс усіх відаў раслін, адзначаных падчас вывучэння флоры ў наваколлі пас. Ракаў. Сем'і ў спісе прыведзены па сістэме А.Л. Тахтаджана [5].

**Сям'я Lycopodiaceae Beauv. ex Mirb.:** *Lycopodium annotinum* L., *L. clavatum* L.; *Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub.

**Сям'я Equisetaceae Rich. ex DC.:** *Equisetum arvense* L., *E. fluviatile* L., *E. hyemale* L., *E. palustre* L., *E. pratense* Ehrh., *E. sylvaticum* L.

**Сям'я Onocleaceae Pichi-Sermolli:** *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod.

**Сям'я Athyriaceae Alst.:** *Athyrium filix-femina* (L.) Roth.

**Сям'я Aspidiaceae Mett et Frank:** *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P. Fuchs, *D. filix-mas* (L.) Schott; *Gymnocarpium dryopteris* (L.) Newm.

**Сям'я Hypoepidaceae Pichi:** *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn.

**Сям'я Pinaceae Lindl.:** *Picea abies* (L.) Karst.; *Pinus sylvestris* L.

**Сям'я Cupressaceae Rich. et Bartl.:** *Juniperus communis* L.

**Сям'я Aristolochiaceae Juss.:** *Asarum europaeum* L.

**Сям'я Nymphaeaceae Salisb.:** *Nuphar lutea* L.; *Nymphaea candida* S. Presl.

**Сям'я Ranunculaceae Juss.:** *Actaea spicata* L.; *Anemonoides nemorosa* (L.) Holub, *A. ranunculoides* (L.) Holub; *Aquilegia vulgaris* L.; *Caltha palustris* L.; *Delphinium consolida* L.; *Ficaria verna* Huds.; *Hepatica nobilis* L.; *Pulsatilla patens* (L.) Mill.; *Ranunculus acris* L., *R. cassubicus* L., *R. flammula* L., *R. lanuginosus* L., *R. lingua* L., *R. polyanthemus* L., *R. repens* L., *R. sceleratus* L.; *Thalictrum aquilegifolium* L., *T. flavum* L., *T. lucidum* L.; *Trollius europaeus* L.

**Сям'я Papaveraceae Juss.:** *Chelidonium majus* L.

**Сям'я Fumariaceae DC.:** *Corydalis solida* (L.) Clairv.; *Fumaria officinalis* L.

**Сям'я Ulmaceae Marb.:** *Ulmus laevis* Pall.

**Сям'я Cannabaceae Endl.:** *Humulus lupulus* L.

**Сям'я Urticaceae Juss.:** *Urtica dioica* L., *U. urens* L.

**Сям'я Fagaceae Dumort.:** *Quercus robur* L.

**Сям'я Betulaceae S.F. Gray:** *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.; *Betula pendula* Roth, *B. pubescens* Ehrh.

**Сям'я Corylaceae Mirb.:** *Corylus avellana* L.

**Сям'я Caryophyllaceae Juss.:** *Arenaria serpyllifolia* L.; *Cerastium arvense* L., *C. holosteoides* Fries; *C. semidecandrum* L.; *Coronaria flos-cuculi* (L.) A. Br.; *Dianthus arenarius* L., *D. deltoides* L.; *Gypsophila muralis* (L.) Ikonn.; *Herniaria glabra* L.; *Melandrium album* (Mill.) Garcke; *Myosoton aquaticum* (L.) Moench; *Oberna behen* (L.) Ikonn.; *Sagina nodosa* (L.) Fenzl, *S. procumbens* L.; *Saponaria officinalis* L.; *Scleranthus annuus* L., *S. perennis* L.; *Silene nutans* L.; *Spergula arvensis* L.; *Spergularia rubra* (L.) J. et C. Presl.; *Stellaria graminea* L., *S. holostea* L., *S. media* (L.) Vill.; *S. palustris* Retz.; *Viscaria vulgaris* Bernh.

**Сям'я Amaranthaceae Juss.:** *Amaranthus retroflexus* L.

**Сям'я Chenopodiaceae Vent.:** *Chenopodium album* L., *Ch. rubrum* L.

**Сям'я Polygonaceae Juss.:** *Polygonum aviculare* L., *convolvulus* L., *P. persicaria* L., *P. scabrum* Moench; *Rumex acetosa* L., *R. acetosella* L., *R. aquaticus* L., *R. confertus* Willd., *R. obtusifolius* L., *Bistorta major* S.F. Gray.

**Сям'я Hypericaceae Juss.:** *Hypericum maculatum* Crantz, *H. perforatum* L.

**Сям'я Violaceae Batsch:** *Viola arenaria* DC., *V. arvensis* Murr., *V. Canina* L., *V. epipsila* Ledeb., *V. mirabilis* L., *V. palustris* L., *V. riviniana* Reichen., *V. tricolor* L.

**Сям'я Cistaceae Juss.:** *Helianthemum nummularium* (L.) Mill.

**Сям'я Cucurbitaceae Juss.:** *Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. et Gray.

**Сям'я Brassicaceae Burnett:** *Alliaria petiolata* (Bieb.) Cavara; *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh.; *Armoracia rusticana* Gaertn., Meg et Schreb.; *Barbarea vulgaris* R. Br.; *Berteroa incana* (L.) DC; *Brassica campestris* L.; *Bunias orientalis* L.; *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.; *Cardamine amara* L., *C. pratensis* L.; *Cardaminopsis arenosa* (L.) Hayek; *Descurainia sophia* (L.) Weber ex Prantl;

*Erophila verna* (L.) Bess.; *Erysimum cheiranthoides* L.; *Lunaria rediviva* L.; *Raphanus raphanistrum* L.; *Rorippa anceps* Reichenb.; *Sisymbrium officinale* (L.) Scop.; *Turritis glabra* L.

**Сям'я Salicaceae Mirb.:** *Populus tremula* L.; *Salix alba* L., *S. acutifolia* Willd., *S. aurita* L., *S. caprea* L., *S. cinerea* L., *S. fragilis* L., *S. myrsinifolia* Salisb., *S. pentandra* L., *S. purpurea* L., *S. rosmarinifolia* L., *S. starkeana* Willd.

**Сям'я Ericaceae Juss.:** *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng.; *Calluna vulgaris* L.

**Сям'я Vacciniaceae S.F. Gray:** *Vaccinium vitis-idaea* L.; *Vaccinium myrtillus* L.

**Сям'я Pyrolaceae Dumort.:** *Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton; *Moneses uniflora* (L.) A. Gray.; *Orthilia secunda* (L.) Housl.; *Pyrola chlorantha* Sw., *P. minor* L., *P. rotundifolia* L.

**Сям'я Monotropaceae Nutt.:** *Hypopitys monotropa* Crantz.

**Сям'я Primulaceae Vent.:** *Hottonia palustris* L.; *Lysimachia nummularia* L., *L. vulgaris*; *Naumburgia thyrsiflora* (L.) Reichenb.; *Primula veris* L.; *Trientalis europaea* L.

**Сям'я Tiliaceae Juss.:** *Tilia cordata* L.

**Сям'я Euphorbiaceae Juss.:** *Euphorbia helioscopia* L., *E. virgata* Waldst. et Kit.; *Mercurialis perennis* L.

**Сям'я Thymelaeaceae Juss.:** *Daphne mezereum* L.

**Сям'я Grossulariaceae DC.:** *Grossularia reclinata* (L.) Mill.; *Ribes aureum* Pursh, *R. lucidum* Kit., *R. nigrum* L., *R. spicatum* Robson.

**Сям'я Crassulaceae DC.:** *Sedum acre* L., *S. telephium* Czer.

**Сям'я Saxifragaceae Juss.:** *Chrysosplenium alternifolium* L.

**Сям'я Parnassiaceae S.F. Gray:** *Parnassia palustris* L.

**Сям'я Rosaceae Juss.:** *Agrimonia eupatoria* L.; *Alchemilla cymatophylla* Juz.; *Amelanchier spicata* (L.) C. Koch; *Comarum palustre* L.; *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.; *Fragaria vesca* L.; *Geum aleppicum* Jacq., *G. rivale* L., *G. urbanum* L.; *Malus domestica* Borkh., *M. sylvestris* Mill.; *Padus avium* Mill.; *Potentilla anserina* L., *P. arenaria* Borkh., *P. argentea* L., *P. canescens* Bess., *P. erecta* (L.) Raeusch.; *Pyrus communis* L.; *Rosa canina* L., *R. majalis* Herrn., *R. mollis* Smith, *R. spinosissima* L., *R. tomentosa* Smith; *Rubus idaeus* L., *R. nessensis* W Hall, *R. saxatilis* L.; *Sorbus aucuparia* L.

**Сям'я Fabaceae Lindl.:** *Anthyllis macrocephala* Wend.; *Astragalus arenarius* L., *A. glycyphyllos* DC.; *Genista tinctoria* L.; *Lathyrus laevigatus* L., *L. pratensis* L., *L. sylvestris* L., *L. vernus* (L.) Bernh.; *Lotus corniculatus* L.; *Lupinus polyphyllus* Lindl.; *Medicago falcata* L., *M. lupulina* L., *M. sativa* L.; *Melilotus albus* Medik., *M. officinalis* (L.) Pall.; *Trifolium alpestre* L., *T. Arvense* L., *T. aureum* Poll, *T. hybridum* L., *T. medium* L., *T. montanum* L., *T. pratense* L., *T. repens* L., *T. spadiceum* L.; *Vicia angustifolia* Reichard., *V. cassubica* L., *V. cracca* L., *V. sepium* L., *V. sylvatica* L.

**Сям'я Lythraceae J. St.-Hil.:** *Lythrum salicaria* L.

**Сям'я Onagraceae Juss.:** *Chamaenerion angustifolium* (L.) Scop.; *Epilobium hirsutum* L., *E. montanum* L., *E. palustre* L.; *Oenothera biennis* L.

**Сям'я Aceraceae Juss.:** *Acer platanoides* L.

**Сям'я Linaceae DC. ex S.F. Gray:** *Linum catharticum* L.

**Сям'я Oxalidaceae R. Br.:** *Oxalis acetosella* L.

**Сям'я Geraniaceae Juss.:** *Erodium cicutarium* (L.) L'Her.; *Geranium palustre* L., *G. pratense* L., *G. pusillum* L., *G. robertianum* L., *G. sanguineum* L., *G. sylvaticum* L.

**Сям'я Balsaminaceae A. Rich.:** *Impatiens noii-tangere* L.

**Сям'я Polygalaceae R. Br.:** *Polygala comosa* Schkuhr, *P. vulgaris* L.

**Сям'я Cornaceae Dumort.:** *Swida sanguinea* (L.) Opiz.

**Сям'я Apiaceae Lindl.:** *Aegopodium podagraria* L.; *Angelica archangelica* L., *A. sylvestris* (L.) Hoffm.; *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm.; *Carum carvi* L.;

*Chaerophyllum aromaticum* L.; *Cicuta virosa* L.; *Laserpitium latifolium* L.; *Sanicula europaea* L.; *Pimpinella dissecta* Retz.; *P. saxifraga* L.; *Oenanthe aquatica* Schischk.; *Sium latifolium* L.; *Selinum carvifolia* (L.) L.; *Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench, *P. palustre* (L.) Moench; *Heracleum sibiricum* L.; *Pastinaca sylvestris* Mill.

**Сям'я Celastraceae R. Br.:** *Euonymus europaea* L., *E. verrucosa* Scop.

**Сям'я Rhamnaceae Juss.:** *Frangula ainus* Mill.; *Rhamnus cathartica* L.

**Сям'я Oleaceae Hoffm. et Link.:** *Fraxinus excelsior* L.

**Сям'я Caprifoliaceae Juss.:** *Sambucus racemosa* L.; *Viburnum opulus* L.; *Lonicera xylosteum* L.

**Сям'я Adoxaceae Trautv.:** *Adoxa moschatellina* L.

**Сям'я Valerianaceae Batsch.:** *Valeriana officinalis* L.

**Сям'я Dipsacaceae Juss.:** *Succisa pratensis* Moench; *Knautia arvensis* (L.) Coult.

**Сям'я Gentianaceae Juss.:** *Centaurium minus* Moench.

**Сям'я Menyanthaceae Dumort.:** *Menyanthes trifoliata* L.

**Сям'я Rubiaceae Juss.:** *Galium aparine* L., *G. boreale* L., *G. album* Mill., *G. erectum* Huds., *G. mollugo* L., *G. palustre* L., *G. uliginosum* L., *G. verum* L.

**Сям'я Polemoniaceae Juss.:** *Polemonium coeruleum* L.

**Сям'я Convolvulaceae Juss.:** *Convolvulus arvensis* L.; *Calystegia sepium* (L.) R. Br.

**Сям'я Cuscutaceae Dumort.:** *Cuscuta europaea* L.

**Сям'я Boraginaceae Juss.:** *Echium vulgare* L.; *Symphytum officinale* L.; *Anchusa officinalis* L.; *Lycopsis arvensis* L.; *Pulmonaria obscura* Dumort.; *Myosotis arvensis* (L.) Hill., *M. caespitosa* K.F. Schultz, *M. palustris* (L.) L., *M. stricta* Link. Ex Roem.

**Сям'я Solanaceae Juss.:** *Hyosciamus niger* L.; *Solanum dulcamara* L., *S. nigrum* L.

**Сям'я Scrophulariaceae Juss.:** *Verbascum nigrum* L., *V. thapsus* L.; *Linaria vulgaris* L.; *Scrophularia nodosa* L.; *Veronica arvensis* L., *V. beccabunga* L., *V. chamaedrys* L., *V. longifolia* L., *V. officinalis* L., *V. serpyllifolia* L., *V. spicata* L., *V. verna* L.; *Melampyrum nemorosum* L., *M. pratense* L.; *Euphrasia brevipila* Burn. et Gremly, *E. stricta* D. Wolif ex J.F. Lehm.; *Odontites serotina* (Lam.) Dumort.; *Rhinanthus major* Ehrh.; *Pedicularis palustris* L.; *Lathraea squamaria* L.

**Сям'я Plantaginaceae Juss.:** *Plantago lanceolata* L., *P. major* L., *P. media* L.

**Сям'я Lamiaceae Lindl.:** *Ajuga genevensis* L., *A. pyramidalis* L., *A. reptans* L.; *Scutellaria galericulata* L.; *Marrubium vulgare* L.; *Glechoma hederacea* L.; *Prunella vulgaris* L.; *Galeopsis ladanum* L., *G. speciosa* Mill., *G. tetrachit* L.; *Lamium album* L., *L. amplexicaule* L., *L. maculatum* (L.) L., *L. purpureum* L.; *Galeobdolon luteum* Huds.; *Leonurus quinquelobatus* Gilib.; *Stachis palustris* L., *S. sylvestris* L.; *Betonica officinalis* L.; *Clinopodium vulgare* L.; *Acinos arvensis* (Lam.) Dandy; *Elsholtzia patrinii* (Lepech.) Garcke; *Thymus serpyllum* L., *T. pulgioides* L.; *Origanum vulgare* L.; *Lycopus europaeus* L.; *Mentha arvensis* L., *M. longifolia* (L.) Huds.

**Сям'я Campanulaceae Juss.:** *Campanula cervicaria* L., *C. glomerata* L., *C. patula* L., *C. persicifolia* L., *C. rapunculoides* L., *C. rotundifolia* L., *C. trachelium* L.; *Phyteuma spicatum* L.; *Jasione montana* L.

**Сям'я Asteraceae Dumort.:** *Achillea millefolium* L.; *Trommsdorffia maculata* (L.) Bernh.; *Antennaria dioica* (L.) Gaertn.; *Anthemis tinctoria* L.; *Arctium lappa* L., *A. tomentosum* Mill.; *Arnica montana* L.; *Artemisia abrotanum* L.; *A. campestris* L., *A. vulgaris* L.; *Bidens radiata* Thuill., *B. tripartita* L.; *Carduus crispus* L.; *Centaurea cyanus* L., *C. jacea* L., *C. phrygia* L., *C. scabiosa* L.; *Matricaria chamomilla* L.; *Cichorium intybus* L.; *Cirsium arvense* (L.) Scop., *C. palustre* (L.) Scop., *C. oleraceum* (L.) Scop., *C. rivulare* (Jacq.) All.; *Coniza canadensis* (L.) Cronq.; *Crepis paludosa* (L.) Moench, *C. tectorum* L.; *Erigeron acris* L.; *Eupa-*

*torium cannabinum* L.; *Filago arvensis* L.; *Galinsoga parviflora* Cav., *G. ciliata* (Rafin.) Blacke; *Gnaphalium uliginosum* L.; *Helichrysum arenarium* (L.) Moench; *Hieracium sylvularum* Jord. ex Boreau, *H. umbellatum* L.; *H. vulgatum* Fries; *Inula britannica* L., *I. salicina* L.; *Hypochoeris radicata* L.; *Leontodon autumnalis* L., *L. hispidus* L.; *Leucanthemum vulgare* Lam.; *Tripleurospermum inodorum* (L.) Sch. Bip.; *Mycelis muralis* (L.) Dumort.; *Oglifa arvensis* (L.) Cass; *Omalotheca sylvestris* (L.) Sch. Bip. et F. Schultz; *Phalacrolooma annuum* (L.) Dumort.; *Pilosella x caespitosa* (Dum.) P.D. Sell. et C. West, *P. officinarum* F. Schultz et Sch. Bip.; *Scorzonera humilis* L.; *Senecio fluviatilis* Wallr., *S. jacobaea* L., *S. sylvaticus* L., *S. vulgaris* L.; *Solidago virgaurea* L.; *Sonchus arvensis* L., *S. asper* (L.) Hill., *S. oleraceus* L.; *Tanacetum vulgare* L.; *Taraxacum officinale* L.; *Tussilago farfara* L.; *Lapsana communis* L.

**Сям'я Butomaceae L.C. Rich.:** *Butomus umbellatus* L.

**Сям'я Alismataceae Vent.:** *Alisma plantago-aquatica* L.; *Sagittaria sagittifolia* L.

**Сям'я Hydrocharitaceae Juss.:** *Hydrocharis morsus-ranae* L.

**Сям'я Potamogetonaceae Dumort.:** *Potamogeton lucens* L., *P. natans* L., *P. perfoliatus* L.

**Сям'я Liliaceae Juss.:** *Convallaria majalis* L.; *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl., *G. minima* (L.) Ker-Gawl.; *Lilium martagon* L.; *Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Smidt; *Paris quadrifolia* L.; *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce.

**Сям'я Orchidaceae Juss.:** *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch; *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soo, *D. maculata* (L.) Soo, *D. majalis* (Reichenb.) P.F. Hunt et Summerhayes; *Epipactis helleborine* (L.) Grantz, *E. palustris* (L.) Grantz; *Goodyera repens* (L.) R. Br.; *Neottia nidus-avis* (L.) Rich.; *Platanthera bifolia* (L.) Rich.

**Сям'я Juncaceae Juss.:** *Juncus articulatus* L., *J. bufonius* L., *J. compressus* Jacq., *J. effusus* L.; *Luzula campestris* (L.) DC., *L. multiflora* (Ehrh.) Lej., *L. pilosa* (L.) Willd.

**Сям'я Cyperaceae Juss.:** *Carex acutiformis* Ehrh., *C. appropinquata* Schum., *C. caryophyllaea* Latourr., *C. caespitosa* L., *C. cinerea* Poll., *C. digitata* L., *C. echinata* Murr., *C. ericetorum* Poll., *C. flava* L., *C. hirta* L., *C. muricata* L., *C. nigra* (L.) Reichard, *C. pallescens* L., *C. panicea* L., *C. praecox* Schreb., *C. rostrata* Stokes, *C. sylvatica* Huds., *C. vesicaria* L., *C. vulpina* L.; *Eleocharis acicularis* (L.) Roem. et Schult., *E. palustris* (L.) Roem. et Schult.; *Eriophorum polystachyon* L., *E. vaginatum* L.; *Scirpus sylvaticus* L.

**Сям'я Poaceae Barnhart:** *Agrostis canina* L., *A. gigantea* Roth., *A. tenuis* Sibth.; *Alopecurus geniculatus* L., *A. pratensis* L.; *Anisantha tectorum* (L.) Nevski; *Anthoxanthum odoratum* L.; *Briza media* L.; *Bromopsis inermis* (Jejs.) Holub; *Bromus mollis* L.; *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth., *C. epigeios* (L.) Roth.; *Corynephorus canescens* (L.) Beauv.; *Cynosurus cristatus* L.; *Dactylis glomerata* L.; *Deschampsia cespitosa* (L.) Beauv.; *Echinochloa crus-galli* (L.) Beauv.; *Elymus caninus* (L.) L.; *Sieglingia decumbens* (L.) Bernh.; *Elytrigia repens* (L.) Nevski; *Festuca ovina* L., *F. pratensis* Huds., *F. rubra* L.; *Glyceria fluitans* (L.) R. Br., *G. maxima* (C. Hartm.) Holub, *G. plicata* (Fries) Fries; *Helictotrichon pubescens* (Huds.) Pilg.; *Hierochloë australis* Roem. et Schult.; *Koeleria glauca* (Spreng.) DC., *K. grandis* Bess. et Gorski; *Melica nutans* L.; *Milium effusum* L.; *Nardus stricta* L.; *Phleum pratense* L.; *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.; *Poa angustifolia* L., *P. annua* L., *P. compressa* Steud., *P. nemoralis* L., *P. palustris* L., *P. pratensis* L., *P. trivialis* L.; *Setaria glauca* (L.) Beauv., *S. viridis* (L.) Beauv.

**Сям'я Araceae Juss.:** *Acorus calamus* L., *Calla palustris* L.

**Сям'я Lemnaceae S.F. Gray:** *Lemna trisulca* L.

**Сям'я Sparganiaceae Rudolphi:** *Sparganium emersum* Rehm., *S. erectum* L.

**Сям'я Typhaceae L.:** *Typha angustifolia* L., *T. latifolia* L.

Атрыманыя аўтарамі матэрыялы з'яўяцца асновай для маніторынгу складу флоры наваколля пас. Ракаў. Гэта асабліва актуальна ў сувязі з тым, што ў апошні час тэрыторыя адчувае моцную рэкрэацыйную нагрузку.

1. Флора БССР / Под ред. Н.А. Дорожкина и М.П. Томина. Мн., 1949–1959. Т. 1–5.
2. Козловская Н.В., Парфёнов В.И. Хорология флоры Белоруссии. Мн., 1980.
3. Флора Налибокской пущи / Под ред. В.Н. Тихомирова. Мн., 1980.
4. Чырвоная Кніга Рэспублікі Беларусь / Пад рэд. А.М. Дарафеева. Мн., 1993.
5. Тахтаджян А.Л. Система магнолиофитов. Л., 1987.

Паступіў у рэдакцыю 11.03.2003.

**Марыя Пятроўна Млынарчык** – кандыдат біялагічных навук, навуковы супрацоўнік Інстытута эксперыментальнай батанікі імя В.Ф. Купрэвіча НАН Беларусі.

**Тамара Аляксандраўна Сауткіна** – кандыдат біялагічных навук, дацэнт кафедры батанікі.

УДК 581.9

М.А. ДЖУС, Вал.Н. ТИХОМИРОВ

### НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ РЕДКИХ И ОХРАНЯЕМЫХ ВИДОВ РАСТЕНИЙ В БЕЛАРУСИ

New data about distribution of rare and endangered plant species in Belarus are given. Among them *Equisetum variegatum*, *Polypodium vulgare*, *Hypericum montanum*, *Arabis pendula*, *Coinoselinum tataricum*, *Ostericum palustre*, *Galium trifidum*, *Pulmonaria mollis*, *Allium schoenoprasum*, *Colchicum autumnale*, *Liparis loeselii* etc.

В период 1997–2001 гг. нами были проведены полевые маршрутные флористические исследования в ряде районов Беларуси. Некоторые результаты этих исследований уже опубликованы [1–6]. В данной статье приводятся новые местонахождения ряда редких и охраняемых в Беларуси видов растений. Многие из этих видов являются интересными в фитогеографическом отношении. Они либо имеют в Беларуси границу своего распространения, либо сведений об их распространении на территории республики на сегодняшний день недостаточно, и они нуждаются в уточнении. Мы надеемся, что собранные нами данные будут использованы в готовящемся третьем издании Красной Книги Республики Беларусь.

Виды в списке расположены согласно «Определителю высших растений Беларуси» [4]. В данных о местонахождениях авторы сборов указаны следующим образом: Д. М. – Джус М.А., Т. В. – Тихомиров Вал.Н. Собранные материалы хранятся в гербариях БГУ (MSKU) и ГрГУ им. Я. Купалы.

***Ophioglossum vulgatum* L.** Довольно редкий вид.

1. Гродненская обл., Гродненский р-н, у городской черты г. Гродно. Сырая луговина по склону ж.-д. насыпи. 06.06.2001. Д. М. № 284.

***Equisetum variegatum* Schlecht. ex Web. et Mohr.** Охраняемый вид, 3 категория охраны [7].

1. Гродненская обл., Гродненский р-н, окр. д. Немново (~1 км к ЮЗ). Небольшой карьер у Августовского канала. 08.06.2001. Т. В. № 00333.

2. Минская обл., Воложинский р-н, окр. д. Журавцы (~1,5 км к ССЗ). Зарастающий гравийный карьер. 11.07.2001. Д. М. № 738; 13.07.2001. Т. В. № 0653.

***Polypodium vulgare* L.** Охраняемый вид, 3 категория охраны [7].

1. Гродненская обл., Гродненский р-н, окр. д. Дмисевичи (~2 км к З). Сосняк мшистый. 08.06.2001. Д. М. № 410; Т. В. № 00317.

2. Там же, верхняя часть крутого склона террасы левого берега р. Неман между д. Дмисевичи и д. Немново. Сосняк мшистый с березой. 08.06.2001. Т. В. № 00319.

3. Там же, окр. д. Осташа. Сосняк чернично-мшистый. 08.06.2001. Д. М. № 406.